

O krizi demokracije in njeni sanaciji.

Demokracija je eden modelov upravljanja države, ki ga je razvil kapitalizem. Model nikoli ni deloval brezhibno, njegove slabosti pa so se predvsem odrazile v krizah, v katere je kapitalizem občasno zašel. Te so se še posebno zaostriale po prvi svetovni vojni in tako je takrat velik del Evrope demokracijo povsem opustil: Italija in Nemčija sta jo nadomestila s avtoritarno oblastjo, poznano kot fašizem, Rusija pa se ni odrekla le demokraciji pač pa tudi kapitalizmu in je oboje nadomestila z avtoritarno vladavino, poimenovano socializem. Sledila je druga svetovna vojna z dvema velikima zmagovalcema: eden je bil zahodni demokratični kapitalizem pod vodstvom ZDA, drugi pa sovjetski avtoritarni socializem, ki se je razširil tudi na vzhodno Evropo in Jugoslavijo, pri čemer je slednja po letu 1948 razvila specifičen, na tržnem gospodarstvu zasnovan socializem. Ta dva sistema sta več desetletij tekmovala za prevlado v svetu, zmagovalec pa je bil demokratični kapitalizem, medtem ko je bil socializem po letu 1990 v večini držav opuščen. O zmagovalcu je v tem primeru odločala ekonomska učinkovitost, ki si jo je kapitalizem zagotavljal s tržnim gospodarstvom in demokratičnim upravljanjem držav.

Ko v socializmu ni več imel konkurence, se je pričel demokratični kapitalizem spreminjati. Pri obravnavi teh sprememb je smiselno izhajati iz njegovih temeljnih značilnosti, ki jih najkrajše lahko tako opredelimo: a) gospodarstvo je tržno, proizvodna sredstva pa so pretežno v privatni lasti; b) tržno gospodarstvo je učinkovito le ob pogoju, da ga država ustrezno regulira in ga razvojno pravilno usmerja in podpira. Oba kriterija je kapitalizem po drugi svetovni vojni dobro zadovoljeval – velike zasluge za to ima ameriški predsednik Roosevelt –, po opustitvi socializma pa se je pod vplivom neoliberalne paradigme pomembno spremenil. Neoliberalizem namreč močno favorizira vlogo trga (kapitala) v škodo države (demokracije), rezultati te preusmeritve kapitalizma pa se odražajo predvsem v naslednjem:

- a) Demokratično upravljanje države je močno oslabilo, kar povzroča številne neželene posledice, od katerih je primerno izpostaviti naslednje: oslabiljena je razvojna uspešnost gospodarstva, krepijo se za večino nesprejemljive socialne razlike, nedopustno se uničuje naravno okolje, resno so prizadete temeljne družbene vrednote.
- b) Neoliberalni kapitalizem je po opustitvi socializma bogato podpiral razvoj kitajskega kapitalizma, ki pa se močni državi ni odrekel. Ta zvrst kapitalizma torej spoštuje oba prej navedena kriterija, ki pogojujeta uspešnost kapitalizma, rezultati takega ravnanja pa se odražajo v njegovi vse večji konkurenčnosti, ki ji neoliberalni kapitalizem vse težje sledi.

Spoznanje, da kapitalizem brez podpore močne države razvojno ni uspešen, je v svetu vse bolj prisotno. Aktualno postaja zato vprašanje, kako formalno še vedno demokratične države prenoviti, da bodo tudi upravljavsko močne in učinkovite. Glede tega se nakazujeta vsaj dve poti. Ena je ta, ki jo je ubrala Madžarska. Značilna je po tem, da formalno ohranja demokracijo (volitve, parlament,...), po vsebini pa gre pri njej za izrazito avtoritarno oblast, ki jo podpira predvsem kapital, svojo operativno moč pa si zagotavlja s spretnim populizmom, s političnim kadrovanjem, s politiki podrejenimi javnimi občili in podrejeno pravno državo ter s korupcijo. Pa še en dejavnik je pri rojevanju in vzdrževanju avtoritarnosti vsaj v EU pomemben, to je katoliška cerkev; ta namreč avtoritarno politiko praviloma podpira, čeprav to ni ravno v skladu z njenimi temeljnimi vrednotami. Madžarski zgled je za politike z avtoritarnimi ambicijami nedvomno vabljiv, kar pričajo tudi dogajanja v politiki, ki smo jim že dobro leto priča v Sloveniji.

Druga možnost, kako upravljavsko okrepiti neoliberalno državo, je v prenovi njene demokracije. Uresničimo jo lahko predvsem s tremi spremembami: a) z volilnim sistemom, ki naj preprečuje strankokracijo, to je vladavino političnih strank; b) z modelom oblikovanja vlade, ki politike ne razdvaja in tudi sicer zagotavlja, da vlada učinkovito deluje v korist večine; c) s spoštovanjem temeljnih družbenih vrednot, posredno tudi z vzdrževanjem učinkovite in od politike neodvisne pravne države. Naštete zahteve neoliberalna država slabo zadovoljuje, kar pa ne velja za protestantske države, še predvsem pa ne za Švico. Švica je namreč razvila model demokracije, ki je najbolj zaslužen za to, da se ta država po večini aktualnih kriterijev uvršča med najbolj uspešne v svetu.

Od dveh omenjenih poti, kako upravljavsko okrepiti državo, je veliko lažja prva, to je avtoritarna varianta. Njena prednost je v tem, da ni težko najti primerne kandidata, ki je pripravljen prevzeti avtoritarno vodenje države, poleg tega njeni pristaši lahko računajo na podporo kapitala in katoliške cerkve. Ima pa ta varianta resne slabosti. Naj omenimo dve. Ena je ta, da se praviloma poslužuje prijemov, po katerih je poznan fašizem, za tega pa večina ve, da deluje družbeno pogubno in mu zato ni naklonjena. In drugič, avtoritarna oblast praviloma temelji na političnem kadrovanju ter korupciji, in že zgolj zato ni sposobna reševati težav današnjega kapitalizma.

Učinkovito in pošteno upravljanje države, ki ga bolj kot vse drugo danes potrebuje svet, je torej potrebno zagotoviti s prenovo demokracije. To velja tudi za Slovenijo. Kaj naj prednostno storimo, je v prejšnjih vrsticah nakazano. Čeprav gre za izjemno zahtevno nalogo, smo pri tem lahko uspešni; ta optimizem se opira tudi na odločno nasprotovanje avtoritarnosti, ki ga naša družba že lep čas dokazuje z ljubljanskimi zborovanji pa tudi z rezultati zadnjega referendumu.